

EINDRAPPORT BELGISCH LEERNETWERK VOOR DUURZAME AANKOOP VAN ICT (2021)

Januari 2022

HET LEERNETWERK WAS EEN INITIATIEF VAN HET FEDERAAL INSTITUUT
VOOR DUURZAME ONTWIKKELING (FIDO/IFDD), MET DE STEUN VAN:

Vlaanderen
verbeelding werkt

Federaal Instituut voor
**Duurzame
Ontwikkeling**

Wallonie
service public
SPW

Interreg
North Sea Region
ProCirc
European Regional Development Fund
EUROPEAN UNION

GREEN DEAL
Achats circulaires

Fair ICT
Flanders

Dit initiatief werd gefaciliteerd door:

Inhoud

Inleiding	3
1. Geleerde lessen	5
2. Vier goede voorbeelden uit de sessies	7
3. (Beleids)aanbevelingen	8

Dit rapport werd geschreven door CATAPA vzw in opdracht van FIDO.

Auteurs: Kim Claes & Justine Deleu

Redactie: Kim Claes & Jo Versteven (FIDO)

Inleiding

Dit eindrapport is geschreven voor aankopende organisaties die onderhevig zijn aan de wet inzake overheidsopdrachten en die interesse toonden voor de bevindingen en geleerde lessen uit dit eerste Belgische leernetwerk voor duurzame aankoop van ICT. In dit leernetwerk werd stilgestaan bij duurzame aankoop van ICT-hardware en werd er nagedacht over hoe publieke aankopers meer circulaire, milieuvriendelijke en eerlijke, kortom duurzame ICT, kunnen aankopen. Het is een initiatief van het Federaal Instituut voor Duurzame Ontwikkeling (FIDO) in samenwerking met de Vlaamse en Waalse overheid en de projecten ProCirc en Fair ICT Flanders. CATAPA vzw, een organisatie die streeft naar ecologische en sociale rechtvaardigheid en reeds enkele jaren rond de sociale en ecologische impact van ICT werkt, faciliteerde het netwerk.

1) Duurzame aankoop van ICT-hardware

Verschillende internationale universitaire studies en auditrapporten tonen aan dat de productie van smartphones, computers en laptops vandaag een bijzonder grote impact heeft op mens en milieu. De ontginning van metalen en mineralen – nodig voor de productie van die toestellen – gaat vaak gepaard met mensenrechtenschendingen en aanzienlijke negatieve ecologische effecten. Ook de assemblage van de onderdelen van het ICT-materiaal gebeurt veelal in fabrieken waar lange werkuren, confiscatie van identiteitsbewijzen, ongezonde werk- en leefomstandigheden etc. eerder de norm dan een uitzondering blijken te zijn. Daarnaast is de gebruiksduur van de toestellen relatief kort en is het ontwerp niet altijd gericht op herstel en recyclage. Als gevolg hiervan ontstaat er een aanzienlijk mondiaal elektronisch afvalprobleem.

Het leernetwerk richtte zich in 2021 tot publieke aankopers. Ze hebben namelijk de koopkracht en kunnen zo een sleutelrol spelen in het verduurzamen van de ICT-productieketen en inzetten op een circulair gebruik van ICT-apparaten (smartphones, laptops, desktops etc.). Daarbij staan het milieu en het welzijn van de mens centraal. Aan de hand van vier online groepsessies tussen maart en november 2021 wisselden de deelnemers kennis uit, werden goede praktijken en instrumenten besproken en dachten ze samen na over mogelijke stappen naar een verduurzaming van hun huidige ICT-aankoopbeleid. Het uiteindelijke doel kadert binnen het internationale streven naar een duurzame transitie in de ICT-industrie tegen 2030, geformuleerd in het [Sustainable Public Procurement Programme](#) binnen het *UN One Planet Network*. Net zoals bij gelijkaardige initiatieven in verschillende landen (oa. in het kader van het [Circular and Fair ICT Pact \(CFIT\)](#)), wil België ook bekijken hoe aankopers de valkuilen en kansen van het IT-aankoopbeleid kunnen aangrijpen om de ICT-markt op termijn echt duurzaam te maken.

2) Het leernetwerk

De interesse voor het leernetwerk rond duurzame aankoop van ICT bleek groot te zijn en was snel volzet. In het totaal schreven een 100-tal deelnemers uit het Vlaams en Waals Gewest en het Brussels Hoofdstedelijk Gewest zich in. Tijdens sessie 1 & 2 waren er een zeventigtal deelnemers. Tijdens sessie 3, waarbij er actief in subgroepen gewerkt werd, waren dit er dertig. De laatste sessie telde een 55-tal deelnemers. De deelnemers waren Belgische ICT-aankopers en overheidsexperten die binnen hun organisatie onderhevig zijn aan de wetgeving inzake overheidsopdrachten¹. Voor de aanvang van het leernetwerk werden de deelnemers online uitgebreid bevraagd om de inhoud van de sessies zoveel mogelijk op hun noden en vragen te kunnen afstellen.

Het leernetwerk bestond uit twee sporen. Enerzijds waren er de sessies waarin deelnemers en experts informatie, goede voorbeelden en ervaringen deelden. Anderzijds werd er actief ingezet op een online uitwisselingsplatform waarop, tussen de sessies door, interactie tussen de deelnemers gestimuleerd werd. Op dit Slack-platform² werden interessante publicaties en websites gedeeld, konden mensen in kleine groepen met elkaar in gesprek gaan, konden er vragen gesteld worden, konden gezamenlijke projecten uitgewerkt worden etc. Kortom, Slack was een bibliotheek en uitwisselingsplatform om de samenwerking in groepen op een overzichtelijke en gebruiksvriendelijke manier te bevorderen. Er hebben zich 76 aankopers geregistreerd en deelgenomen aan dit platform.

In de eerste sessie van het leernetwerk werd er naast een bredere kennismaking onder andere stilgestaan bij enkele organisatorische aspecten, de problemen binnen de ICT-toeleveringsketen en het beleidskader en lopende processen inzake duurzame ICT in België en in de EU. De resultaten van de vragenlijst werden ook met de deelnemers besproken. In de tweede sessie werden experts en deelnemers met goede praktijken aan het woord gelaten. Aan de hand van die presentaties werden fiches met goede voorbeelden opgemaakt voor KU Leuven, het CIBG, District09 en UGent, die te vinden zijn in de bijlage. Daarin wordt vermeld hoe de organisatie werkt rond duurzame ICT, welke aanpak ze daarbij hanteert, welke resultaten ze behaalt, welke impact het had en tot slot wat ze uit het project heeft geleerd. Vervolgens kregen de deelnemers de kans om in groep een denkoefening te maken rond overheidsopdrachten en duurzame ICT-aankoop. Tijdens de derde sessie werkten de groepen verder aan hun oefening en stelden ze die voor aan alle deelnemers. Tot slot werden tijdens sessie vier (de terugkeersessie) goede voorbeelden en de resultaten van het leernetwerk gepresenteerd en werd geluisterd naar hoe er in Nederland en Frankrijk gewerkt wordt rond dit thema. Afsluitend werd het Circulair & Fair ICT Pact (CFIT) voorgesteld.

Voor een uitgebreid verslag van de inhoud van de sessies kan men het volledige eindrapport van het netwerk doornemen.

¹ Voor de wet inzake overheidsopdrachten van 17 juni 2016:

http://www.ejustice.just.fgov.be/cgi_loi/change_lg.pl?cn=2016061719&la=N&language=nl&table_name=wet

² Voor toegang tot het Slack-uitwisselingsplatform: https://duurzameaanko-ekm1228.slack.com/join/shared_invite/zt-ywfev946-cr68_1kf2v8U2j9LbrLNBg#/shared-invite/email

1. Geleerde lessen

1) Er is duidelijk veel **interesse voor faire en duurzame aankoop van ICT-hardware**. Dat blijkt uit een 100-tal betrokken aankopers en beleidsmakers die snel de beschikbare plaatsen voor het leernetwerk hadden ingenomen. Het maakt deel uit van een bredere tendens waarbij de negatieve ecologische en sociale impact van ICT en duurzaam aankopen meer aandacht krijgen. Op beleidsniveau lopen er in Europa heel wat initiatieven rond het verminderen van de negatieve ecologische en sociale impact van de ICT-toeleveringsketen. Slechts enkele voorbeelden zijn de verplichte EU-wetgeving voor *Due Diligence*-richtlijnen inzake import van conflictmineralen, het Europese Actieplan Circulaire Economie, met inbegrip van het *Sustainable Products Initiative* en het *Circular electronics initiative*, the Right to Repair of vernieuwing van de GPP-criteria. Talrijke politieke beleidskaders, zowel op Belgisch, Europees als wereldwijd niveau, zetten ook verschillende beleidsmatige processen in gang rond het verduurzamen van de ICT-aankoop, zoals het Circulair & Fair ICT Pact.

2) Er werden heel wat rapporten, richtlijnen en tools uitgewerkt om aankopers te ondersteunen in het verduurzamen van hun ICT-aankopen. De *gids voor duurzame aankopen*³ en de *toolbox van Fair ICT Flanders*⁴ zijn voorbeelden op Belgisch niveau en de geüpdatete *Green Public Procurement*⁵ op EU-niveau. Ondanks deze publicaties, komt tijdens het leernetwerk aan de oppervlakte dat er een **kloof is tussen de theorie en de praktijk**. Voor veel organisaties blijkt het niet evident om die handvaten te integreren in hun beleid en ze toe te passen in de praktijk. Dat komt veelal door een gebrek aan tijd, expertise en draagvlak binnen de verschillende lagen van een organisatie. Daarnaast staat de kostprijs over het algemeen nog steeds meer centraal dan het aspect duurzaamheid bij aankopen. Het is aangewezen om kosten voor de hele levensduur (*life cycle costing* van aankoop tot onderhoud, herstel en recyclage) te vergelijken in plaats van enkel rekening te houden met de aankoopprijs. Dit leernetwerk betrachtte een duidelijk overzicht te geven van de stand van zaken en tools inzake duurzame ICT-aankoop en deelnemers ook actief te ondersteunen in het zetten van concrete stappen. Het leernetwerk is gedeeltelijk geslaagd in dit opzet. De meeste deelnemers gaven aan dat ze verder willen reflecteren en ervaringen uitwisselen. Ook de vraag naar ondersteuning en up-to-date informatie bleef terugkomen bij de deelnemers. De **nood aan een 'expertisecentrum'** waar men zich toe kan richten, lijkt groot.

3) Aankoopbeleid is maatwerk. Er is **geen eenduidig antwoord op alle (duurzame) IT-behoeften** binnen een organisatie. Elke aanpak, elk criterium of label heeft zijn sterktes en beperkingen. Er is geen enkel certificaat of geen enkele clausule die alle aspecten dekt. De bruikbaarheid van bv. labels en certificaten is bovendien erg productafhankelijk. De marktbeschikbaarheid van toestellen die deze labels dragen, moet goed in het oog worden gehouden. Onderlinge uitwisseling van ervaringen in dit soms complexe werk is vandaar zeer relevant.

3) Er wordt nog veel ad-hoc gewerkt waarbij wordt gezocht naar specifieke criteria in een concreet bestek. Vaak **ontbreekt een plan van aanpak of een structurele inbedding van een maatschappelijk verantwoord aankoopbeleid** binnen het bredere beleidskader van de organisatie. Het intern draagvlak is dikwijls nog te gering. Mede daardoor komt er heel veel druk op aankoopdiensten wanneer duurzaamheidsaspecten moet geïncorporeerd worden in bestekken.

³ Voor toegang tot de gids: <https://www.gidsvoorduurzameaankopen.be/nl>

⁴ Voor een overzicht van hun werk: <https://fairictflanders.be/>

⁵ Voor toegang tot de Green Public Procurement-initiatieven: https://ec.europa.eu/environment/gpp/index_en.htm

4) De ICT-sector is een internationaal georiënteerde sector die gedomineerd wordt door een beperkt aantal bedrijven. Daarnaast toont het leernetwerk dat heel wat vragen van aankopers terug te brengen zijn tot een beperkt aantal thema's. Ze botsen vaak ook op gelijkaardige obstakels. Bijgevolg is het een grote meerwaarde om de **krachten te bundelen** en samen kennis uit te bouwen en stappen te ondernemen. Dit kan op lokaal, regionaal, nationaal en zelfs op Europees vlak. Vele aankopers van al deze verschillende niveaus zijn met dezelfde materie bezig. Dat maakt het voor kleinere organisaties bovendien mogelijk om gewicht in de schaal te leggen bij beslissingen en eisen aan de leveranciers. In het aangaan van de dialoog met leveranciers rond mensenrechten lijkt verdere samenwerking tussen aankopende organisaties cruciaal. Op die manier kunnen ze beter een eenduidig signaal geven aan de markt.

5) Het onderlinge **verschil in expertise** tussen de deelnemende aankopers is groot. Sommige organisaties hebben reeds een uitgewerkt en multidimensionaal beleid rond duurzame ICT, terwijl andere de eerste stappen zetten. De uitwisseling van informatie, goede voorbeelden en geleerde lessen was verrijkend, maar de noden van deze groepen zijn soms verschillend. In een toekomstig traject zou de groep meer kunnen gedifferentieerd worden in een groep die meer op een laagdrempelige manier informatie willen delen en een kopgroep die concreet werkt aan nieuwe ambitieuze bestekken en beleid.

6) Door de COVID-19-maatregelen was het onmogelijk om evenementen ter plaatse te laten doorgaan. **Het hele netwerk ging online door.** Enerzijds maakte dit het mogelijk dat heel wat mensen uit verschillende delen van België vlot konden deelnemen, anderzijds limiteerde dit de interactiemogelijkheden.

2. Vier goede voorbeelden uit de sessies

Aan de hand van de presentaties tijdens sessie 2 werden fiches opgemaakt van KU Leuven, het CIBG, District09 en UGent, die te vinden zijn in de bijlage. Daarin wordt vermeld hoe de organisatie werkt rond duurzame ICT, welke aanpak ze daarbij hanteert, welke resultaten ze behaalt, welke impact het had en tot slot wat ze uit het project heeft geleerd.

3. (Beleids)aanbevelingen

- Samenwerking en het bundelen van koopkracht is cruciaal. Daarom pleiten we voor een **ambitieuze vertaling van het genomen engagement binnen het Circulair en Fair ICT Pact, inclusief de verderzetting van het leernetwerk in België de komende jaren**. Enkel via het mobiliseren van dit potentieel en het bundelen van de aankoopkracht van publieke instellingen kan het gemeenschappelijke doel gericht op een duurzame transitie in de ICT-industrie tegen 2030 behaald worden. Bij de uitbouw van het leernetwerk is het aangewezen om te diversifiëren. Daarbij wordt er best gefocust op een breder laagdrempelig netwerk waarin het delen van informatie, kennis en ervaringen centraal kan staan. Maar daarnaast dient ook een koplopergroep uitgebouwd te worden die actief pionierswerk uitvoert en bv. aan de slag gaat met het ontwikkelen van een marktvisie en strategie. Deze kopgroep kan op die manier **ambitieuze criteria rond maatschappelijke verantwoordelijkheid hanteren en de markt verder uitdagen**. Daarvoor kijken we naar het goede voorbeeld uit Nederland (zie sessie 4), waar men binnen hun 'Buyer Group ICT' ook met een 'kopgroep' en 'peloton' werkt.
- De verdere uitbouw van een beleidsmatig en wetgevend kader rond **duurzame aankopen (van ICT)** in België (en de gewesten) is aangewezen. Dit moet organisaties stimuleren om hier werk van te maken en het enorme potentieel te activeren. Er zijn nog heel wat opportuniteiten om met ambitieuzere aankoopdoelstellingen rond ICT bij te dragen aan klimaat en andere duurzame ontwikkelingsdoelstellingen (SDG's). Onderzoek door de OESO toont voor verschillende landen aan dat meer dan de helft van de broeikasgasemissies materiaal gerelateerd zijn. ICT is daar een belangrijk onderdeel van. Daarbij kunnen we ons laten inspireren door Frankrijk (zie ook sessie 4) dat de laatste jaren onder andere de 'anti-verspillingswet', de reparatieindex en de wet rond bestraffing van geplande veroudering invoerde en andere richtlijnen die duidelijke ambities vertaalt in een richtinggevend beleidskader.
- Verder is er nood aan **meer bindende reguleringen** voor publieke instellingen. De vrijblijvende aanpak rond duurzaamheid (en duurzaam aankopen meer specifiek) toont zijn limieten. Ondanks de vele informatie, toolboxes en gidsen blijft de stap van theorie naar praktijk nog groot. Een verplichtende aanpak van duurzaamheid kan ons een versnelling hoger laten schakelen. De evolutie van vrijblijvende naar bindende kaders is ook te merken op EU-niveau, waar bijvoorbeeld het verplichten van bindende GPP-criteria ter discussie staat.
- Naast verplichting is een kwaliteitsvolle, **constante ondersteuning** van belang. Aankopers integreren vaak geen duurzaamheidscriteria of sociale clausules omdat de tijd of expertise ontbreekt. Vandaar dat standvastige expertisecentra moeten uitgebouwd worden waarbij publieke aankopers ten rade kunnen gaan. Vorming is daarbij cruciaal. De uitbouw kan zowel centraal, regionaal of via netwerken georganiseerd worden.